

Anna Dziejicka

Uwagi o występowaniu rzadkich gatunków tarczników szklarniowych (Homoptera, Coccinea, Diaspididae) w Polsce

WSTĘP

Czerwce szklarniowe Polski nie doczekały się dotąd szerszego zainteresowania ze strony badaczy krajowej fauny. Tylko nieliczne prace dotyczą tego zagadnienia /Szulczewski 1921, 1926; Ruszkowski 1933, 1935; Miksiewicz 1948; Komosińska 1961, 1964, 1968/. Dlatego wciąż w szklarniach Polski stwierdza się nowe gatunki, nie wymieniane w literaturze krajowej.

Niniejsza praca zawiera krótką charakterystykę 10 tarczników /Diaspididae/ zebranych w szklarniach Ogrodu Botanicznego w Krakowie w latach 1970 - 1983 oraz sporadycznie zbieranych w innych miastach Polski /Gdańsk, Sosnowiec, Łódź i Łańcut/. Cztery spośród wymienionych w niniejszym opracowaniu gatunków zebrała Komosińska /1961/ z owoców cytrusowych sprowadzanych do Polski. Zostały one oznaczone gwiazdką.

PRZEGLĄD GATUNKÓW

* Chrysomphalus aonidum /Linnaeus 1758/

Tarczka samicy okrągła, nieco wypukła, barwy ciemnopopielatej, często czarnej, średnicy 2,5 mm. Wylinki larwalne umieszczone centralnie lub subcentralnie. Tarczka samca owal-

na lub okrągła, tej samej barwy co tarczka samicy, jednak mniejsza - 0,9 mm. Samica ma kształt gruszkowaty, barwę żółtą lub żółtopomarańczową.

Jest to gatunek polifagiczny, powodujący olbrzymie szkody w plantacjach cytrusów i innych roślin uprawnych w tropiku i subtropiku. Wywołuje więdnienie i opadanie liści oraz zamieranie roślin. Znany we wszystkich częściach świata.

W Polsce został zebrany z krakowskiego ogrodu botanicznego oraz z egzotarium w Sosnowcu. Stwierdzono go na następujących roślinach: *Algeonemus* sp., *Aralia sibeldii*, *Citrus medica*, *C. aurantium*, *Ficus altissima*, *F. elastica*, *F. fagifolia*, *F. pandurata*, *F. stipulata*, *Hedera helix*, *Livistona australis*, *Marantha* sp., *Monstrea deliciosa*, *Philodendron martianum*, *Phoenix canariensis*, *Ph. dactylifera*, *Piper tiliaefolium*.

* *Chrysomphalus dictyospermi* /Morgan 1889/

Tarczka samicy barwy czerwono-brązowej, niekiedy biaława, okrągła, z wylinką umieszczoną centralnie, średnicy 1,8 mm. Tarczka samca owalna, barwy nieco jaśniejszej. Samica ma barwę żółtą. Gatunek polifagiczny, znany ze szklarni europejskich oraz z rozmaitych części świata. W Polsce stwierdzono go w szklarniach Krakowa i Sosnowca na następujących roślinach: *Bambus vulgaris*, *Cycas circinalis*, *Strelitzia augusta*.

Diaspis boisduvalii Sign. 1869

Tarczka samicy okrągła, lekko wypukła, barwy białej lub bladożółtej, często przezroczysta. Wylinka larwalna położona ekscentrycznie, średnicy 1,5 - 2,3 mm. Tarczka samca jest mała i wąska, barwy śnieżnobiałej, długości 0,9 - 1,2 mm. Ciało samicy okrągłe lub owalne, barwy cytrynowo-żółtej.

Gatunek polifagiczny, żerujący najczęściej na roślinach z rodziny Musaceae, Maranthaceae, Palmae. Znany z rozmaitych części świata, także ze szklarni europejskich.

W Polsce zebrany ze szklarni Łodzi, Łącuta, Sosnowca i Krakowa. Występuje na następujących roślinach: *Agave americana*, *Archontophoenix cunninghamiana*, *Aechmea purpureo-rosea*, *Brasscatleya fenersi*, *Catleya aurantia*, *C. trianae*, *C. bovringiana*, *C. citrina*, *C. intermedia*, *C. mossiae*, *C. warszewiczii*, *Caryota mitis*, *Carludovica palmata*, *Cycas circinalis*, *Chamaedorea graminifolia*, *Ch. oblongata*, *Chamaerops humilis*, *Ch. excelsa*, *Cordyline indivisia*, *Cymbidium insigne*, *Hovea forsteriana*, *Jubaea spectabilis*, *Kentia canterburyana*, *Livistona chinensis*, *L. australis*, *L. divaeformis*, *Phoenix dactylifera*, *Ph. chinensis*, *Ph. canariensis*, *Ph. Roebellini*, *Rhapis flabelliformis*, *Rhapalostylis baneri*, *Strelitzia reginae*.

Diaspis bromeliae /Kerner 1778/

Tarczka samicy biała, żółtawa lub przezroczysta, wylinki położone ekscentrycznie. Średnica tarczki 1,6 - 2,1 mm. Tarczka samca wąska o równoległych brzegach bocznych, śnieżnobiała, z trzema wydłużonymi żeberkami, długości 0,7-0,9 mm. Ciało samicy owalne, przed składaniem jaj barwy różowej, później pomarańczowe.

Gatunek występuje w tropiku i subtropiku, szczególnie na ananasach, których jest głównym szkodnikiem. W miejscach pasożytowania pozostawia żółte i brązowe plamy. Znany jest z Azorów, Egiptu, Stanów Zjednoczonych i Europy.

W Polsce został zebrany w szklarniach Łodzi i Krakowa na następujących roślinach: *Bilbergia nutans*, *Catleya labiata*, *C. waltersiana*, *Chamaerops humilis* i w hodowli domowej - na *Ananas sativus*.

Hemiberlesia lataniae /Signoret 1869/

Tarczka samicy okrągła lub owalna, barwy jasnobrązowej lub popielatej, 1,5 - 2,3 mm średnicy. Tarczka samca nieznaną. Samica ma barwę żółtobrązową. W warunkach naturalnych występuje w rejonie Morza Śródziemnego i w subtropikach. Gatunek znany z europejskich ogrodów botanicznych. Różni się od *H. rapax* obecnością gruczołów przypochwowych, które występują w 4 grupach według formuły: $\frac{2-14}{5-11}$.

W krakowskich szklarniach zebrano ten gatunek na: *Archantophoenix cunninghamiana*, *Ficus bengalensis*, *Iphorogon jabunan*, *Pandanus dubius*, *Phormium tenax*, *Sabal blackburiana*.

* Hemiberlesia rapax /Comstock 1881/

Tarczka samicy okrągła, stożkowata, wypukła, barwy kremowej lub żółto-brązowej. Wylinki położone centralnie. Średnica tarczki 1,4 - 2,1 mm. Tarczka samca nieznaną. Ciało samicy gruszkowatego kształtu.

Gatunek wykazany we wszystkich częściach świata. W Polsce tylko na owocach cytrusowych sprowadzanych do naszego kraju /Komosńska 1961/. Polifag pasożytuje na licznych gatunkach roślin, atakując pnie, gałęzie, liście i owoce. Rozmnaża się partenogenetycznie.

Przez autorkę i magistrantów został zebrany w szklarniach Łodzi i Krakowa na następujących roślinach: *Archantophoenix cunninghamiana*, *Acacia saligna*, *A. mollissima*, *Aquifolium heterophyllum*, *Aucuba japonica*, *Castanea perluni*, *Chamaerops humilis*, *Chamaedorea graminifolia*, *Cycas revoluta*, *Encephalartos caffer*, *Euonymus japonicus*, *Ficus bengalensis*, *Hovea forsteriana*, *Iphorogon jabunan*, *Livistona chinensis*, *Laurus nobilis*, *Myrtus communis*, *Palma sp.* *Rhamnus elaterius*, *Strelitzia reginae*.

Howardia biclavie /Comstock 1883/

Tarczka samicy okrągła lub owalna, długości do 3 mm. Barwa tarczki szara lub brązowa, często upodobniona do barwy łożdgy figusa, na którym żyje. Dojrzałe samice mają barwę brązową, czerwono-brązową lub różową. Samce nie są znane.

Gatunek został zebrany tylko w krakowskim ogrodzie botanicznym, gdzie jego występowanie stwierdzono już w 1957 r. Występuje na: *Ficus bengalensis*, *F. carica*, *F. indica*, *F. elastica*, *Ceratozamia mexicana* i *Lassia spinosa*.

Lepidosaphes oleae Leonardi 1908

Tarczka samicy wydłużona, gruszkowata, w części grzbietowej zeszklerotyzowana. Tarczka brzuszna cienka, barwy białej, grzbietowa - błyszcząca, brązowa, o jasnych brzegach. Barwa żywej samicy biała lub fioletowa. Wymiary tarczki: 1,8 - 2,8 mm. Tarczka samca wąska, barwy brązowej, 1,3 - 1,5 mm długości. Gatunek pochodzi prawdopodobnie z Azji /Schmutterer, 1959/. Znany jest z krajów europejskich i ze Stanów Zjednoczonych.

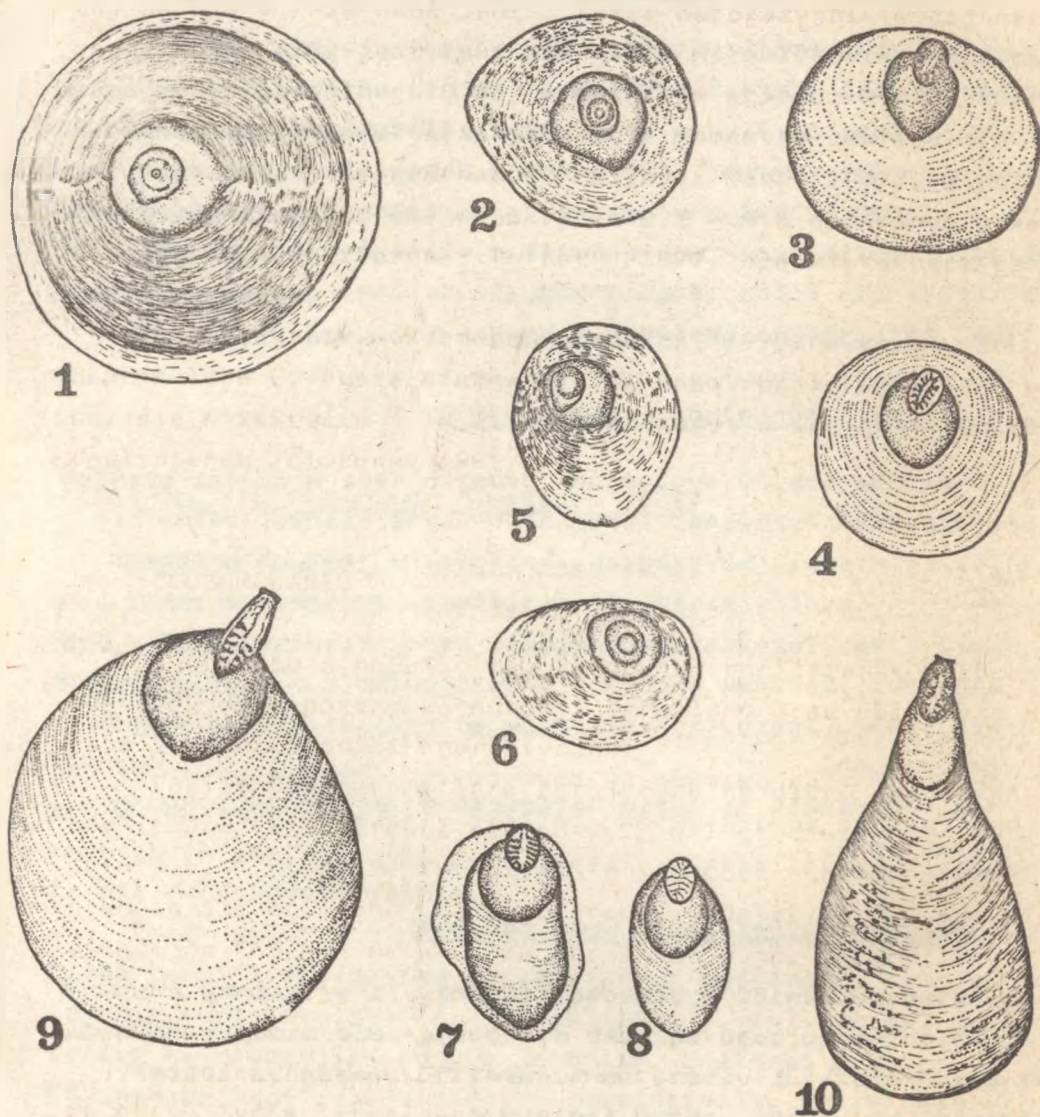
W krakowskim ogrodzie botanicznym został zebrany na *Phormium tenax*.

* Parlatoria pergandii Comstock 1881

Tarczka samicy wydłużona, cienka, barwy szarej z żółtym odcieniem. Na brzegu tarczki występują pomarańczowe wylinki. Długość tarczki 1-1,5 mm, szer. 0,8-1 mm. Samica ma kształt okrągły lub owalny, barwę fioletową.

Gatunek żeruje głównie na cytrusach. Pochodzi prawdopodobnie z obszaru indomalajzyjskiego. Występuje bardzo licznie na powierzchni rozmaitych gatunków roślin, ale nie jest zbyt szkodliwy. Poza obniżeniem wartości estetycznej roślin nie stwierdzono szkodliwości gatunku.

Wygląd zewnętrzny tarczki omawianych gatunków

- 1 - *Chrysocephalus sonidum* /L/
- 2 - *Chrysocephalus dictyospermi* /Morgan/
- 3 - *Diaspis bromeliae* /Kern./
- 4 - *Diaspis boisduvalii* Sign.
- 5 - *Hemiberlesia rapax* /Comst./
- 6 - *Hemiberlesia lataniae* /Sign./
- 7 - *Parlatoria pergandii* Comst.
- 8 - *Parlatoria proteus* /Curtis/
- 9 - *Howardia biclavata* /Comst./
- 10 - *Lepidosaphes oleae* Leonardi

Parlatoria pergandii została zebrana w szklarniach Krakowa i Gdańska z następujących roślin: *Acalypha hispida*, *Anthurium vegenerianum*, *Citrus medica*, *C. aurantium*, *Cordyline canifolia*, *Croton codiaeum*, *C. variegatum*, *Diffenbachia picta*, *Ficus bengalensis*, *F. elastica*, *Haemanthus albinos*, *Musa sapientum*, *M. balbisiana*, *Pandanus baptistii*, *Plumiera rubra*, *Pandanus veitchii*, *Scindapsus sp.*, *Vanilla planifolia*.

Parlatoria proteus /Curtis 1843/

Tarczka samicy owalna lub eliptyczna, przezroczysta, żółtobrunatna lub biała, długości 1,4 - 1,7 mm, szerokości 0,7 mm. Dwie wylinki larwalne umieszczone na przednim brzegu tarczki. Tarczka samca mała, wąska, barwy brunatnej lub białej, długości 0,7 - 0,8 mm.

Gatunek ten po raz pierwszy został wykazany w Anglii. Pochodzi z obszarów tropikalnych. Polifag, znany z wielu gatunków roślin.

W krakowskim ogrodzie botanicznym został zebrany na następujących roślinach: *Acalypha hispida*, *Althea arborescens*, *Anthurium magnificum*, *A. vegenerianum*, *Bilbergia nutans*, *Clerodendron thomsonae*, *Croton codiaeum*, *Lantana borbonica*, *L. loddigesei*, *Medinilla magnifica*, *Pandanus baptistii*.

LITERATURA

1. Dekle G. W., 1976. Florida armored scale insects; *Arthropoda of Florida*, 3, s. 1 - 345.
2. Kawecki Z., 1985. Czerwcze Coccoidea; *Katalog fauny Polski*, Warszawa, PWN, s. 1 - 107.
3. Komosińska-Czwartacka H., 1961. Niektóre gatunki czerwców szklarniowych /Homoptera, Coccoidea/ w Polsce, *Fragmenta Faunistica*, nr 9, s. 221 - 232.
4. Komosińska-Czwartacka H., 1964. Tarczcniki /Homoptera, Coccoidea, Diaspididae/ owoców cytrusowych importowanych do Polski; *Fragmenta Faunistica*, t. 11, nr 14, Warszawa, s. 1 - 84.

5. Komosińska H., 1968. Badania nad czerwcami szklarniowymi /Homoptera, Coccoidea, Diaspididae/ w Polsce, cz. I, Polskie Pismo Entomologiczne, Wrocław, t. 38, nr 1, s. 205 - 208.
6. Kozarzhewskaja E., Reitzel J., 1975. The scale insects /Homoptera, Coccoidea/ of Denmark, State Førsagsvirksomhed i Plantokultur 1226, Kovenhavn, s. 1 - 40.
7. Miksiewicz M., 1948. Czerwce szklarni, parków i sadów Lwowa; Polskie Pismo Entom., t. 18, Wrocław, s. 248 - 253.
8. Ruszkowski J. W., 1933. Wyniki badań nad szkodliwą fauną Polski na podstawie materiałów z lat 1919 - 1930, Roczn. Ochr. Roś. B. 1, s. 1 - 567.
9. Ruszkowski J. W., Strawiński K., 1933. Rośliny ozdobne i lekarskie w Polsce, w latach 1931 - 1933, Rocznik Ochrony Roślin 2, Warszawa, s. 161 - 176.
10. Szulczewski J., 1921. Przyczynek do fauny czerwców /Coccoidae/ Wielkopolski, Prace Kom. Mat. Przyr., Poznańskie Tow. Przyjaciół Nauk, B 1, s. 78 - 83.
11. Szulczewski J., 1926. Materiały do fauny czerwców miasta Poznania, Polskie Pismo Entom. 5/3-4, s. 137 - 143.
12. Schmutterer H., 1959. Schildläusse oder Coccoidea I. Die Tierwelt Deutschland, 45, Jena, s. 1 - 235.
13. Zahradnik J., 1968. Schildläusse unserer Gewächshäuser, Wittenberg s. 1 - 41.

Anna Dziedzicka

REMARKS ABOUT THE APPEARANCE IN POLAND OF RARE SPECIES
OF GREENHOUSE SCALE INSECTS

SUMMARY

The paper contains the brief characteristic of 10 species of the scale insects which are being found in some polish greenhouses. Those species are seldom occurring in greenhouses of this country. Some of them were found on imported to Poland citruses and reported by Komosińska /1968/. The paper includes the following species: *Chrysomphalus aonidum*, *Ch. dictyospermi*, *Diaspis boiduvalii*, *D. bromeliae*, *Hemiberlesia lataniae*, *H. rapax*, *Howardia biclavata*, *Lepidosaphes oleae*, *Parlatoria pergandii* and *P. proteus*.